

ცრუ ჩვენება, როგორც ბრალდებულის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი

ასოცირებული პროფესორი, სამართლის დოქ. **გიორგი თუმანიშვილი LL.M.** (ბერლინის თავისუფალი უნივერსიტეტი), ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I. შესავალი

გამომდინარე ადამიანის უფლებების საერთაშორისო სტანდარტებიდან, რომლებიც განმტკიცებულია სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტსა (1966) და ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციაში (1950), სადავო არ არის ის, რომ ბრალდებულს მისთვის მინიჭებული დაცვის უფლების ფარგლებში, მათ შორის შეუძლია ისარგებლოს დუმის უფლებითა და თვითგათქმისგან დაცვის პრივილეგიით. თუმცა, კითხვები ჩნდება იმასთან დაკავშირებით, თუ რამდენად შეუძლია ბრალდებულს იცრუოს საკუთარი თავის დასაცავად, ან თუ რა პროცესუალურ-მატერიალურ სამართლებრივი შედეგები შეიძლება მოყვეს ბრალდებულის სიცრუეს, და თუ რამდენად აქვს ბრალდებულს, როგორც პროცესის ძირითად სუბიექტსა და მხარეს სიმართლის თქმის ვალდებულება. ამასთან დაკავშირებით საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის 2021 წლის 28 დეკემბრის (N3/2/1478) გადაწყვეტილებაში¹ იმსჯელა, თუ რამდენად იცავს საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-4² და მე-11³ პუნქტები ბრალდებულის მიერ საკუთარი დაცვის სასარგებლოდ ცრუ ჩვენების მიცემის შესაძლებლობას.⁴ საქართველოს

საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ ბრალდებულს არ გააჩნია ცრუ ჩვენების კონსტიტუციური უფლება და შესაბამისად, სამართლებრივი სისტემა, რომელიც ბრალდებულის მიერ ჩვენების მიცემის შესაძლებლობას ითვალისწინებს, მხოლოდ სიმართლის თქმის პირობით არ ზღუდავს საქართველოს კონსტიტუციის ზემოხსენებულ ნორმებით გარანტირებულ უფლებებს.⁵ ამასთან, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ცალკეულ შემთხვევებში არ გამორიცხავს ბრალდებულისთვის ცრუ ჩვენების გამო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობას.⁶ შესაბამისად, აღნიშნული გადაწყვეტილება შესაძლებელია იქნეს იმგვარად გაგებული, რომ სისხლის სამართლის პროცესში ბრალდებულმა უნდა გააკეთოს არჩევანი დუმის უფლებით სარგებლობასა და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების რისკის პირობებში საკუთარი თავის დასაცავად ჩვენების მიცემას შორის.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოხსენებული გადაწყვეტილების გათვალისწინებით, წინამდებარე სტატია წარმოადგენს მცდელობას, შეაფასოს სისხლის სამართლის პროცესში ბრალდებულის ჩვენების მტკიცებულებითი მნიშვნელობა და განავითაროს მსჯელობა ცრუ ჩვენების გამო ბრალდებულისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობისა და საჭიროების თაობაზე.

¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“.

² „ბრალდებულს უფლება აქვს მოითხოვოს თავისი მოწმეების გამოძახება და ისეთივე პირობებში დაკითხვა, როგორც აქვთ ბრალდების მოწმეებს“.

³ „არავინ არის ვალდებული მისცეს თავისი ან იმ ახლობელთა სანინააღმდეგო ჩვენება, რომელთა წრე განისაზღვრება კანონით“.

⁴ აღნიშნულ საქმეზე კონსტიტუციური წარდგინების ავტორი მიიჩნევს, რომ ბრალდებულს ჩვენების მიცემის შესაძლებლობა უნდა გააჩნდეს ცრუ ჩვენების მიცე-

მისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების რისკის გარეშე.

⁵ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“, II-26.

⁶ იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“, II – 25.

II. ბრალდებულის ჩვენების მნიშვნელობა სისხლის სამართლის პროცესში

ბრალდებულს სისხლის სამართლის პროცესში გააჩნია ორმაგი ფუნქცია. იგი გვევლინება არა მხოლოდ პროცესის აქტიურ სუბიექტად და მხარედ, იგი ამავდროულად წარმოადგენს მტკიცებულებასაც ვინრო და ფართო გაგებით. ვინრო გაგებით მტკიცებულებაა ბრალდებულის ჩვენება (სსსკ-ის 74-ე მუხლი), ხოლო ფართო გაგებით მტკიცებულებას წარმოადგენს საგამოძიებო მოქმედებების განხორციელების შედეგად ბრალდებულის სხეულიდან მიღებული სხვადასხვა ნიმუშები (მაგ. სისხლის, ნერწყვის, თმის ლერის, თითის ანაბეჭდის ნიმუშები).⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, ტერმინი „მონმე“ მოიაზრებს ასევე ბრალდებულსაც, რომელიც იძლევა ჩვენებას საკუთარი თავის დაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე. მონმის სტატუსით დაკითხვის გზით, ბრალდებულს ეძლევა იმის შესაძლებლობა, სასამართლოს წინაშე წარადგინოს მოვლენათა განვითარების თავისი ვერსია, საკუთარი პოზიციის ხელშემწყობი ან/და ბრალდების მხარის არგუმენტაციის გამაბათილებელი მტკიცებულებები, დაიცვას საკუთარი თავი და გავლენა იქონიოს საქმის მიმდინარეობის პროცესსა და საბოლოო შედეგზე.⁸ ამასთან აღსანიშნავია, რომ ბრალდებულის ჩვენებას, ისევე როგორც სხვა მტკიცებულებებს სისხლის სამართლის პროცესში სსსკ-ის მე-13 მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, არ აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა და მას ვერ მიენიჭება გადაჭარბებული მნიშვნელობა.

სსსკ-ის 47-ე მუხლის თანახმად, სასამართლოში ჩვენების მიცემისას მონმის სტატუსით სარგებლობს, მისი უფლებები ენიჭება და მისი მოვალეობები ეკისრება, მათ შორის, ბრალდებულს და ასევე სსსკ-ის 48-ე მუხლი, როგორც სხვა მონმების შემთხვევაში, ითვალისწინებს ჩვენების მიცემამდე ბრალდებულის სავალდებულო ფიცის დადებასა და მის ცრუ ჩვენების მიცემისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თაობაზე გაფრთხილების ვალდებულებას. მიუხედავად ასეთი ჩა-

ნანერისა, ბრალდებული თავისი პროცესუალური სტატუსიდან გამომდინარე, ჩვენების მიცემისას არ შეიძლება გავაიგივოთ სხვა მონმებთან. სწორედ ამიტომ, სსსკ-ის 74-ე მუხლი მკაფიოდ მიჯნავს ბრალდებულის ჩვენებას მონმის ჩვენებისგან და სხვა მონმებისგან განსხვავებულად განიხილავს ბრალდებულის ქცევას ჩვენების მიცემისას. განსხვავებით სხვა მონმებისგან, ბრალდებულს გააჩნია ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის პრივილეგია, რამდენადაც ჩვენების მიცემა ბრალდებულის უფლებაა (სსსკ-ის 74-ე მუხლის მე-2 ნაწილი) და მას შეუძლია გააკეთოს არჩევანი ჩვენების მიცემასა და ჩვენების მიცემაზე უარის თქმას შორის.⁹ ბრალდებული ნებაყოფლობით მონაწილეობს სისხლის სამართლის პროცესში, როგორც მონმე, როდესაც სხვა პირებს (თუ არ ჩავთვლით სსსკ-ის 50-ე მუხლით გათვალისწინებულ კონკრეტულ გამოწვევებს) ასეთი არჩევანის უფლებას კანონი არ ანიჭებს. პირი მხარის ინიციატივით ვალდებულია გამოცხადდეს სასამართლოში ჩვენების მისაცემად და უპასუხოს მათ შეკითხვებს. ბრალდებულს შეუძლია ნებისმიერ დროს შეწყვიტოს ჩვენების მიცემის პროცესი, რისი უფლებაც მონმეს არ აქვს და ასეთის შემთხვევაში ამ უკანასკნელს დაეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

რამდენადაც სისხლის სამართლის საქმეზე სიმართლე მხოლოდ უტყუარ მტკიცებულებებზე დაყრდნობით უნდა დადგინდეს, სისხლის პროცესუალური თუ მატერიალურ-სამართლებრივი მექანიზმებით უზრუნველყოფილია მხარეთა მიერ სასამართლოში უტყუარი მტკიცებულებების წარდგენისა და წარდგენილი მტკიცებულებების სანდოობის შემოწმების შესაძლებლობა. ამ მხრივ ასევე მნიშვნელოვანია მონმის ჩვენება. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო მონმის ჩვენების მნიშვნელობასთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ „სისხლის სამართლის საქმის განხილვის პროცესში მონმის ჩვენება ერთ-ერთი ძირითადი, ცალკეულ შემთხვევებში კი, გადამწყვეტი მტკიცებულებაა. მონმის ჩვენების მოპოვებაზე არსებითად არის დამოკიდებული დანაშაულის ჩამდენი პირის იდენტიფიცირება, ცალკეული საგამოძიებო მოქმედებების

⁷ თუმანიშვილი, გიორგი, სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, 2014, გვ. 206-207.

⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“, II-8.

⁹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“, II-13.

ჩატარება, დანაშაულებრივ ქმედებასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი გარემოებების (დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენის დრო, ადგილი, მიზანი, მოტივი და სხვ.) გამოკვეთა – დადასტურება ან უარყოფა და, საბოლოოდ, სისხლის სამართლის საქმის სწორად წარმართვა. ამგვარად, სისხლის სამართლის პროცესში, მოწმის ჩვენება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მტკიცებულებას და საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებისა და სამართლიანი მართლმსაჯულების აღსრულების საფუძველს წარმოადგენს.¹⁰ სწორედ ამიტომ, მოწმეს ეკისრება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, როგორც ჩვენების მიცემაზე უარის (სსკ-ის 371-ე მუხლი), ისე ცრუ ჩვენების მიცემის შემთხვევაში (სსკ-ის 370-ე მუხლი). კანონმდებელი სსკ-ის 370-ე და 371-ე მუხლებზე დაყრდნობით მატერიალურ-სამართლებრივად უზრუნველყოფს მოწმისგან სანდო ჩვენების მიღებასა და სიმართლის დადგენას. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში ამავე კონტექსტში განიხილავს ბრალდებულის ჩვენების მნიშვნელობასაც და აღნიშნავს, რომ მათ შორის, ბრალდებულის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, სასამართლო ცდილობს, შექმნას დანაშაულთან დაკავშირებული სურათი, ჩამოიყალიბოს შინაგანი რწმენა პირის ბრალეულობისა თუ უდანაშაულობის თაობაზე და უზრუნველყოს საქმეზე მართლმსაჯულების განხორციელება. აქედან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ ბრალდებულის მიერ ჩვენების მიცემისას ფიცის დადების სავალდებულო პროცედურა და ცრუ ჩვენების მიცემისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების თაობაზე გაფრთხილება ემსახურება, მათ შორის, სწორედ ბრალდებულის მოწმის მხრიდან სასამართლოსათვის მხოლოდ სიმართლის შემცველი ინფორმაციის მიწოდებისა და, ამ გზით, ჩვენების სანდოობის სამართლებრივ უზრუნველყოფას. სწორედ მოწმის (ბრალდებულის მოწმის) მიერ ცრუ ჩვენების მიცემისათვის გათვალისწინებული შესაბამისი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების რისკი, მნიშვნელოვანწილად, განაპირობებს მისი ჩვენების სანდო-

ობას. გარდა ამისა, სასამართლო განმარტავს, რომ სისხლის სამართლის საქმის შედეგისადმი პირადი ინტერესის გამო, ბრალდებულის მიერ ჩვენების მიცემა შეზღუდულია მტკიცებულებების სანდოობის უზრუნველყოფი გარანტიებით, როგორებიც არის ფიცი ან ფიცის შემცველი დადასტურება, ისევე, როგორც ცრუ ჩვენებისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება.¹¹ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ამავე გადაწყვეტილებაში არ უმსჯელია თუ რა შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ცრუ ჩვენებად და როგორი უნდა იყოს ცრუ ჩვენების დანაშაულისათვის პასუხისმგებლობის დამფუძნებელი ელემენტები ან ცალკეული გარემოებები.¹²

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო ბრალდებულის-მოწმის ჩვენების სანდოობის უზრუნველყოფას ხსნის მართლმსაჯულების ინტერესებით. თუმცა, საკითხავია, რამდენად არის საჭირო ბრალდებულის-მოწმის ჩვენების სანდოობის სისხლის მატერიალურ-სამართლებრივი მექანიზმებით უზრუნველყოფა. ამგვარი უზრუნველყოფა საჭიროა მაშინ, როდესაც მტკიცებულებას სიმართლის დასადგენად მაღალი ღირებულება აქვს და იგი მტკიცების პროცესში დიდ როლს თამაშობს, როდესაც ასეთ მტკიცებულებებზეა დამოკიდებული სიმართლისა და სამართლიანი განაჩენის დადგენა. ამ მხრივ, სისხლის სამართლის პროცესში შეუძლებელია ბრალდებულის ჩვენებას სიმართლის დადგენისა და მართლმსაჯულების ინტერესებისთვის იგივენაირი მნიშვნელობა მიენიჭოს, როგორც სხვა მოწმეთა ჩვენებას.¹³ იმის გათვალისწინებით, რომ ბრალდებულს აქვს დუმილისა და ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება, ბრალდებულის ჩვენება, როგორც მტკიცებულება სისხლის სამართლის პროცესში არის სტრუქტურულად უმნიშვნელო,

¹⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“, II-17.

¹¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“, II-18-20.

¹² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2021 წლის 28 დეკემბრის N3/2/1478 გადაწყვეტილება საქმეზე: „თეთრინყაროს რაიონული სასამართლოს კონსტიტუციური წარდგინება“, II – 25.

¹³ იხ. *Wąsek, Andrzej*, Zur Frage des Rechts des Angeklagten auf Lüge, In: *Festschrift für Nishihara zum 70. Geburtstag*, Eser, Albin (Hrsg.), 1998, S. 298.

რაც იმას ნიშნავს, რომ ბრალდებულის ჩვენება სისხლის სამართლის პროცესში არ არის გათვალისწინებული სიმართლის დადგენის საშუალებად.¹⁴ როდესაც ბრალდებული ნებაყოფლობით იკითხება როგორც მოწმე, იგი ამ შემთხვევაში სარგებლობს მინიჭებული პროცესუალური უფლებით და უპირველესყოფლისა საკუთარი თავის დაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე, აწვდის ინფორმაციას სასამართლოს ცალკეული ფაქტობრივი გარემოებების თაობაზე და გამოხატავს საკუთარ პოზიციას სხვა მტკიცებულებებთან დაკავშირებით.¹⁵ ბრალდებულს საკუთარი ჩვენებით შეუძლია მხოლოდ ხელი შეუწყოს ცალკეული ფაქტობრივი გარემოებების დადგენასა და ცალკეული მტკიცებულებების სანდოობის შეფასებას. სხვა მხრივ, სისხლის სამართლის საქმეზე სიმართლის დადგენის ფუნქცია ბრალდებულის ჩვენებას არ გააჩნია. აღნიშნული არ უნდა იქნეს ისე გაგებული, რომ ბრალდებულის ჩვენება მოსამართლემ მოწმის ჩვენებასთან შედარებით ნაკლებად სანდოდ უნდა მიიჩნიოს.¹⁶ ეჭვგარეშეა, და გასაზიარებელია საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მოსაზრება, რომ ბრალდებულის ჩვენება, როგორც სხვა დანარჩენი მტკიცებულებები, შესაძლებელია საფუძვლად დაედოს სასამართლოს განაჩენს და დაექვემდებაროს მოსამართლის მხრიდან შეფასებას. მიუხედავად ამისა, ბრალდებულის ჩვენება თავისი ფუნქციით და სიმართლის დადგენის მიზნებისთვის არსებითად განსხვავდება სხვა მტკიცებულებებისგან. სასამართლომ სიმართლის დადგენა სხვა მტკიცებულებებზე დაყრდნობით მაშინაც უნდა მოახერხოს, როდესაც ბრალდებული იყენებს დუმილის უფლებას, ან საერთოდ იგი თავს არიდებს მართლმსაჯულებას და არ ცხადდება სასამართლოში საქმის არსებითი განხილვის სხდომაზე. ბრალდების მხარემ, რომელსაც მტკიცების ტვირთი აკისრია, მან

ბრალდებულის მხრიდან აქტიური თანამშრომლობისა და მისი მოწმის სახით მონაწილეობის გარეშე უნდა შეძლოს მისთვის ბრალის დამტკიცება.¹⁷ სწორედ ამიტომ, რამდენადაც ჩვენების მიცემა პროცესუალურ-სამართლებრივად დამოკიდებულია მხოლოდ ბრალდებულის ნებაზე, შესაბამისად, ვერ იარსებებს და არც არსებობს ბრალდებულის ჩვენების მტკიცებულებად წარდგენის უზრუნველყოფი მატერიალურ-სამართლებრივი მექანიზმები და ბრალდებულს ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის შემთხვევაში, ვერ დაეკისრება სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობა საკუთარი პროცესუალური უფლებით სარგებლობისთვის.¹⁸ მსგავსად ამისა, თუკი ბრალდებულის ჩვენება, როგორც მტკიცებულება სიმართლის დადგენისთვის სისხლის სამართლის პროცესში სტრუქტურულად უმნიშვნელოა, მაშინ სრულიად გაუმართლებელია სიმართლის დადგენის მიზნებისთვის ისეთი მატერიალურ-სამართლებრივი გარანტიის არსებობა¹⁹, როგორცაა ცრუ ჩვენების გამო ბრალდებულის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებებაში მიცემა.

მაშასადამე, ბრალდებულის ჩვენება სისხლის სამართლის პროცესში ფუნქციონალურად განსხვავდება მოწმის ჩვენებისგან. განსხვავებით მოწმის ჩვენებისგან, ბრალდებულის ჩვენება უფრო მეტად არის მისთვის წარდგენილი ბრალდებისგან ბრალდებულის მიერ საკუთარი თავის დაცვის ინსტრუმენტი, ვიდრე საქმეზე სიმართლის დადგენის საშუალება. ვინაიდან, პროცესუალურ-სამართლებრივად მნიშვნელოვანი ფუნქციონალური განსხვავება არსებობს ბრალდებულისა და მოწმის ჩვენებებს შორის, აღნიშნული საჭიროებს აგრეთვე არსებითად განსხვავებულ სისხლის მატერიალურ-სამართლებრივ შეფასებას.

¹⁴ Fezer, Gerhard, Hat der Beschuldigte ein "Recht auf Lüge"?, In: Festschrift für Walter Stree und Johannes Wessels zum 70. Geburtstag, Küper, Wilfried und Welp, Jürgen (Hrsg.), 1993, S. 669;

¹⁵ იხ. ასევე Nüse, Karl Heinz, Alsberg, Max, Meyer, Karlheinz, Der Beweisanspruch im Strafprozess, 5. Aufl., 1883, S. 167.

¹⁶ იხ. ასევე Bosch, Nikolaus, Aspekte des Nemo-Tenetur-Prinzips aus verfassungsrechtlicher und strafprozessualer Sicht, Ein Beitrag zur funktionsorientierten Auslegung des Grundsatzes „nemo tenetur se ipsum accusare“, 1998, S. 189.

¹⁷ Höra, Knut, Wahrheitspflicht und Schweigebefugnis des Beschuldigten, 1970, S. 73.

¹⁸ იხ. ასევე Fezer, Gerhard, Hat der Beschuldigte ein "Recht auf Lüge"?, In: Festschrift für Walter Stree und Johannes Wessels zum 70. Geburtstag, Küper, Wilfried und Welp, Jürgen (Hrsg.), 1993, S. 677;

¹⁹ იხ. Fezer, Gerhard, Hat der Beschuldigte ein "Recht auf Lüge"?, In: Festschrift für Walter Stree und Johannes Wessels zum 70. Geburtstag, Küper, Wilfried und Welp, Jürgen (Hrsg.), 1993, S. 669.

III. ბრალდებულის სიცრუის სისხლის საპროცესო და მატერიალურსამართლებრივი შეფასება

ინკვიზიციური პროცესის პირობებში, 17-19 საუკუნეებში ბრალდებულს გააჩნდა სიმართლის თქმის ვალდებულება, რომლის დარღვევისთვისაც მას ეკისრებოდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა.²⁰ ამასთან, ბრალდებულის აღიარებით ჩვენებას ჰქონდა სამართლებრივად და პრაქტიკულად განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რადგან იგი იმდროინდელი მტკიცებითი სამართლის მიხედვით, განიხილებოდა ძირითად მტკიცებულებად.²¹ შესაბამისად, კანონი ითხოვდა ბრალდებულისგან მხოლოდ სიმართლეს და აიძულებდა კიდევ მას დანაშაულის აღიარებას. რეფორმირებულ და თანამედროვე სისხლის სამართლის პროცესში დანაშაულის აღიარების ვალდებულება ბრალდებულს ბუნებრივია აღარ აქვს და ამასთან, დაუშვებელია ასევე ბრალდებულის იძულება ჩვენების მისაცემად. გარდა ამისა, აღარ არსებობს ფორმალური მტკიცების პროცესი და მტკიცებულებებს აღარ აქვთ წინასწარ დადგენილი ძალა. შესაბამისად, თანამედროვე სისხლის სამართლის პროცესში ფორმალური მტკიცების პროცესზე და ბრალდებულის მიერ ჩვენების მიცემის ვალდებულებაზე უარის თქმით, დაკარგა ბრალდებულმა საკუთარი თავის წინააღმდეგ მტკიცებულების ფუნქცია.²² ამიტომ, აღარც იმის სამართლებრივი საჭიროება აღარ არსებობს, რომ ბრალდებულს დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ცრუ ჩვენების მიცემისთვის. დღევანდელ პირობებში მოსაზრებას, რომ ბრალდებულს სისხლის სამართლის პროცესში სიმართლის თქმის ვალდებულება გააჩნია, იურიდიულ ლიტერატურაში მხოლოდ ერთეული ავტო-

რები თუ უჭერენ მხარს. ისიც, რომ ბრალდებულს აქვს ცრუ ჩვენების მიცემის უფლება, წარმოადგენს მხოლოდ უმცირესობის პოზიციას. გაბატონებული მოსაზრება უარყოფს, როგორც ბრალდებულის სიმართლის თქმის ვალდებულებას, ისე მისთვის ტყუილის თქმის უფლების მინიჭებას.²³

რამდენადაც, სსსკ-ის 74-ე მუხლის მე-3 ნაწილი უკრძალავს მოსამართლეს ბრალდებულის მიერ ცრუ ჩვენების მიცემის ფაქტის ბრალდებულის საზიანოდ შეფასებას, საკითხავია მისი მატერიალურ-სისხლისსამართლებრივი შეფასების შესაძლებლობა; თუკი ბრალდებულის მიერ ტყუილის თქმა პროცესუალურ-სამართლებრივ შედეგებთან არ არის დაკავშირებული, ბრალდებულის ასეთი ქცევა რატომ უნდა მოექცეს მატერიალურ-სამართლებრივი შეფასების ქვეშ და მოყვეს მას მატერიალურ-სისხლისსამართლებრივი შედეგები? რამდენად არის მართებული ერთი და იგივე ქმედების პროცესუალურად და მატერიალურ-სამართლებრივად განსხვავებულად შეფასება? არასწორია სახელმწიფოს მხრიდან სისხლისსამართლებრივად აკრძალო ისეთი ქმედება, რასაც პროცესუალურ-სამართლებრივად ნეგატიური შედეგები არ მოსდევს.²⁴ ამასთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ბრალდებულს არ აქვს სიმართლის დადგენის პროცესში საკუთარი წვლილის შეტანის ვალდებულება. როგორც აღინიშნა, ბრალდების მხარემ და სასამართლომ სიმართლის დადგენა მაშინაც უნდა შეძლოს, როდესაც ბრალდებული დანაშაულის ჩადენის ფაქტს უარყოფს. სამოსამართლეო სამართალსა და იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებული შეხედულების თანახმად, დანაშაულის უარყოფა წარმოადგენს ბრალდებულის უფლებასა და საკუთარი თავის დაცვის კანონიერ ხერხს.²⁵ ისევე როგორც დუმილი, ბრალდებულის მიერ დანაშაულის უარყოფაც არის ამ უკანასკნე-

²⁰ Plöger, Rainer, Die Mitwirkungspflichten des Beschuldigten im deutschen Strafverfahren von den Anfängen im germanischen Rechtsgang bis zum Ende des gemeinen Inquisitionsprozesses, 1982, S. 220.

²¹ Schmidt, Eberhard, Einführung in die Geschichte der deutschen Strafrechtspflege, 3. Auflage, 1995, S. 90; Sellert, Wolfgang, Rüping, Hinrich, Studien- und Quellenbuch zur Geschichte der deutschen Strafrechtspflege, 1. Band, 1989, S.268.

²² იხ. ასევე Fezer, Gerhard, Hat der Beschuldigte ein "Recht auf Lüge"?, In: Festschrift für Walter Stree und Johannes Wessels zum 70. Geburtstag, Küper, Wilfried und Welp, Jürgen (Hrsg.), 1993, S. 667.

²³ Fezer, Gerhard, Hat der Beschuldigte ein "Recht auf Lüge"?, In: Festschrift für Walter Stree und Johannes Wessels zum 70. Geburtstag, Küper, Wilfried und Welp, Jürgen (Hrsg.), 1993, S. 663-664.

²⁴ Müller, Henning Ernst, Falsche Zeugenaussage und Beteiligungsslehre, 2000, S.213.

²⁵ Torka, Ronald, Nachtatverhalten und Nemo tenetur Eine Untersuchung über die Grenzen »zulässiger Verteidigung« und die Relevanz des Nemo-tenetur-Prinzips bei der Strafzumessung selbstbegünstigenden Nachtatverhaltens gem. § 46 Abs. 2 StGB, 2000, S. 246.

ლის დაცვის უფლების ნაწილი. ამიტომ, როდესაც ჩვენების მიცემისას ბრალდებული ცრუობს, რომ იგი არ ყოფილა დანაშაულის შემთხვევის ადგილზე და ან დანაშაული არ ჩაუდენია, ამგვარი ქმედებით იგი თავს იცავს წარდგენილი ბრალდებისგან და ცდილობს საკუთარი უდანაშაულობის დამტკიცებას, რაც თავისი არსით ასევე ნიშნავს იმასაც, რომ ბრალდებულს არ სურს საკუთარი თავის საზიანოდ ნვლილი შეიტანოს საქმისათვის მნიშვნელოვანი გარემოებების დადგენაში. დანაშაულის ჩადენის უარყოფა ბრალდებულის დუმილისგან განსხვავებულად არ უნდა შეფასდეს, რამდენადაც ბრალდებული არ წარმოადგენს სიმართლის დადგენის გარანტს.²⁶ თუკი ვაღიარებთ ბრალდებულისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების შესაძლებლობას, როდესაც იგი ჩვენების მიცემისას დანაშაულში მის მონაწილეობასთან დაკავშირებით ცრუობს და უარყოფს გარკვეულ ფაქტებს, მაშინ აღნიშნული იქნებოდა ბრალდებულის დაცვის უფლებაში ჩარევა. ამიტომაც, სისხლის სამართლის პროცესში სიმართლის დადგენა, ასევე სისხლის სამართლის პროცესის მიზნების რეალიზაცია ვერ იქნება ბრალდებულის ცრუ ჩვენებისგან დაცული²⁷ და არასწორია ცრუ ჩვენების უმართლობაზე საუბარი, როდესაც ბრალდებული ჩვენებას იძლევა მის წინააღმდეგ მიმართული სისხლის სამართლის პროცესის ფარგლებში. თუმცა ეს ისე არ უნდა იქნეს გაგებული, თითქოს ბრალდებულს არც ერთ შემთხვევაში არ შეიძლება დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სიცრუისთვის. ბრალდებულის ნებადართული დაცვის შესაძლებლობები მთავრდება და იწყება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა მაშინ, როდესაც ეს უკანასკნელი თავისი ჩვენებით ზიანს აყენებს სხვის სამართლებრივ სიკეთეს.²⁸ ასეთ შემთხვევად შეგვიძლია განვიხილოთ ცრუ დასმენა (სსკ-ის 373-ე მუხლი), რომელიც წარმოადგენს ცრუ ჩვენების კერძო შემთხვევას. ბრალდებულის დაცვის უფლება არ მოიაზრებს სხვისი სამართლებრივი

სიკეთის ხელყოფის შესაძლებლობას. როდესაც ბრალდებული ჩვენების მიცემისას ცრუდ დაასმენს სხვას დანაშაულში და ამით შეეცდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის თავიდან არიდებას, იგი ზიანს აყენებს არა მხოლოდ სიმართლის დადგენის ინტერესს, არამედ სხვის სამართლებრივ სიკეთესაც. ეჭვგარეშეა, რომ ბრალდებულის დაცვის ყველა ხერხი ვერ დარჩება დაუსჯელი (მაგ. მტკიცებულებების განადგურება – სსკ-ის 368-ე მუხლი, ზემოქმედების განხორციელება გამოსაკითხ პირზე, მონმეზე, დაზარალებულზე, ექსპერტზე ან თარჯიმანზე – სსკ-ის 372-ე მუხლი და სხვა.) ამიტომ, ასეთი ქმედებისთვის ბრალდებულისთვის ნეგატიური მატერიალური სისხლისსამართლებრივი შედეგები სრულიად მისაღები და გამართლებულია.²⁹ სხვა შემთხვევაში, როდესაც ბრალდებული დაკითხვის დროს სხვას ცრუდ არ ასმენს დანაშაულის ჩადენაში და იგი მხოლოდ ცრუობს დანაშაულში საკუთარ მონაწილეობასთან დაკავშირებით, ასეთი ქცევა არ უნდა შეფასდეს ბრალდებულის საზიანოდ და არც ნეგატიური მატერიალურ სისხლისსამართლებრივი შედეგები არ უნდა მოყვეს მას. წინააღმდეგ შემთხვევაში ბრალდებულს ვაიძულებთ, რომ არჩევანი გააკეთოს დუმილსა და თავის სასარგებლოდ ჩვენების მიცემას შორის.³⁰ ბრალდებულს უნდა გააჩნდეს ამასთან დაკავშირებით არჩევანის თავისუფლება და ჩვენების მიცემისაგან თავის შეკავება არ უნდა მოუწიოს მოსალოდნელი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის რისკის გამო. ისევე როგორც, მიუღებელია ბრალდებულის ჩვენების შინაარსისათვის გარკვეული მოთხოვნების დადგენა.³¹ მისი ჩვენების ის შინაარსი, რომელიც ეხება ცრუ ფაქტებს ბუნებრივია არ გამოდგება სიმართლის დასადგენად, თუმცა ბრალდებულის მიერ ჩვენებისას გაკეთებული განმარტებები, რომლის უტყუარობაშიც ეჭვის შეტანის საფუძველი არ არსებობს, მოსამართლის მიერ უნდა იქნეს მტკიცებულებათა შეფასებისას

²⁶ Müller, Henning Ernst, Falsche Zeugenaussage und Beteiligungslhre, 2000, S. 216.

²⁷ Fezer, Gerhard, Hat der Beschuldigte ein "Recht auf Lüge"? In: Festschrift für Walter Stree und Johannes Wesels zum 70. Geburtstag, Küper, Wilfried und Welp, Jürgen (Hrsg.), 1993, S. 677.

²⁸ Schneider, Hartmut, Grund und Grenzen des strafrechtlichen Selbstbegünstigungsprinzips, 1991, S. 236.

²⁹ იხ. ასევე Rieß, Peter, Die Vernehmung des Beschuldigten im Strafprozess, JA, 1980, S. 297.

³⁰ იხ. ასევე ნიპარიშვილი, ბადრი, არჩევანი ბრალდებულის მიერ ჩვენების მიცემისა და დუმილის უფლებებს შორის, მართლმსაჯულება და კანონი N1, 2020, 13-14.

³¹ Bosch, Nikolaus, Aspekte des Nemo-Tenetur-Prinzips aus verfassungsrechtlicher und strafprozessualer Sicht, Ein Beitrag zur funktionsorientierten Auslegung des Grundsatzes „nemo tenetur seipsum accusare“, 1998, S. 190.

და ფაქტობრივი გარემოებათა დადგენისას გათვალისწინებული. შესაბამისად, ბრალდებულის მიერ დაკითხვისას ნათქვამმა ტყუილმა არ უნდა გააუვარგისოს მისი ჩვენების მთლიანი შინაარსი და გამოორიცხოს ბრალდებულის ჩვენების მტკიცებულებად გამოყენება.³²

ის, რომ ბრალდებული საკუთარი თავის დაცვის მიზნით მიცემული ცრუ ჩვენების გამო არ უნდა მოელოდეს ნეგატიურ პროცესუალურ და მატერიალურ სისხლისსამართლებრივ შედეგებს, ეს აიხსნება მისთვის მინიჭებული ჩვენების მიცემის თავისუფლებითა და თვითინკრიმინაციისგან დაცვის პრივილეგიით. ბრალდებულს უნდა ჰქონდეს თავისუფალი არჩევანი არა მხოლოდ ჩვენების მიცემის შესახებ გადაწყვეტილების მიღებასთან დაკავშირებით, არამედ, მისი ჩვენების შინაარსთან დაკავშირებითაც. როდესაც იგი ჩვენების მიცემას გადაწყვეტს, იგი არ კარგავს თვითინკრიმინაციისაგან დაცვის უფლებას, იგი ამ შემთხვევაში უბრალოდ უარს ამბობს ასევე თვითინკრიმინაციისაგან დაცვის პრივილეგიით მინიჭებულ დუმილის უფლებაზე.³³ თვითგათქმისგან დაცვის უფლების შინაარსი არსებითად შეიზღუდებოდა, თუკი მასში მხოლოდ ბრალდებულისთვის დუმილისა და წარდგენილი ბრალდების მიმართ პასიურად დარჩენის შესაძლებლობა იქნებოდა მოაზრებული.³⁴ შესაბამისად, თვითგათქმისგან დაცვის პრივილეგიით უზრუნველყოფილი ჩვენების მიცემის თავისუფლება მოიაზრებს აგრეთვე პოზიტიურ გამოხატვის თავისუფლებასაც, რაც თავისთავად ჩვენების შინაარსის თავისუფლებასაც გულისხმობს.³⁵ ამიტომ, ბრალდებულის დაკითხვისას არ შეიძლება მისი იძულება, რომ თქვას სიმართლე და ისაუბროს ისეთ გარემოებებზე, რაც მას დანაშაულში ამხელს. არ უნდა არსებობდეს იმისი მოლოდინი, რომ ბრალდე-

ბული მისცემს სრულფასოვან ჩვენებას და ხელს შეუწყობს საკუთარი თავის საზიანოდ სიმართლის დადგენას. მოსაზრება, თითქოს ბრალდებულს შეუძლია დუმდეს, მაგრამ როდესაც ჩვენებას იძლევა, არ უნდა იცრუოს, არის დრომოჭმული ინკვიზიციური (ფორმალური) პროცესის გადმონაშთი, წინააღმდეგობრივი და ამასთან იგი უგულებელყოფს თვითგადარჩენის ადამიანურ ინსტიქტს.³⁶

IV. დასკვნა

ამრიგად, ზემოხსენებულმა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებამ პრაქტიკაში არ უნდა შექმნას ცრუ ჩვენების გამო ბრალდებულისთვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების რისკები. თანამედროვე სისხლის სამართალში სსკ-ის 370-ე მუხლის მიზანი ვერ იქნება მართლმსაჯულების ინტერესების დაცვა ბრალდებულის ცრუ ჩვენებისგან, რამდენადაც ბრალდებული ჩვენებას იძლევა არა სიმართლის დადგენის და სისხლის სამართლის პროცესის მიზნების რეალიზაციის, არამედ წარდგენილი ბრალდებისგან საკუთარი თავის დაცვის ინტერესებიდან გამომდინარე. ამასთან, ბრალდებულისთვის მინიჭებული თვითინკრიმინაციისაგან დაცვის პრივილეგიით უზრუნველყოფილია, როგორც ჩვენების მიცემის, ისე მისი ჩვენების შინაარსის თავისუფლებაც. ამიტომ, როდესაც ბრალდებული ჩვენების მიცემისას ბრალდებას უარყოფს და ცრუობს ფაქტობრივ გარემოებებთან დაკავშირებით, იგი ამ დროს მოქმედებს დაცვის უფლების ფარგლებში და არ ჩადის დანაშაულს. ამავდროულად, ბრალდებულის ჩვენების შინაარსის თავისუფლება არ მოიაზრებს ბრალდებულის მხრიდან სხვისი დასმენის თავისუფლებასაც და ამ შემთხვევაში, მას შესაძლებელია დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა სსკ-ის 373-ე მუხლის შესაბამისად.

³² *Puppe, Ingeborg*, List im Verhör des Beschuldigten, GA, 1978, S. 305.

³³ *Ransiek, Andreas*, Belehrung über Aussagefreiheit und Recht der Verteidigerkonsultation: Folgerungen für die Beschuldigtenvernehmung, StV, 1994, S. 345.

³⁴ *Bosch, Nikolaus*, Aspekte des Nemo-Tenetur-Prinzips aus verfassungsrechtlicher und strafprozessualer Sicht, Ein Beitrag zur funktionsorientierten Auslegung des Grundsatzes „nemo tenetur seipsum accusare“, 1998, S. 190.

³⁵ *Bosch, Nikolaus*, Aspekte des Nemo-Tenetur-Prinzips aus verfassungsrechtlicher und strafprozessualer Sicht, Ein Beitrag zur funktionsorientierten Auslegung des Grundsatzes „nemo tenetur seipsum accusare“, 1998, S. 193.

³⁶ *Maurach, Reinhart*, Beihilfe zum Meineid durch Unterlassung, DStR, 1944, S. 10.